

Η Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη των εισερχόμενων τουριστών στην Ελλάδα, 2005 – 2018, εξέλιξη και σύγκριση με Ισπανία

Μάιος 2019

Δρ. Άρης Ίκκος, ISHC
Επιστημονικός Διευθυντής

Σεραφείμ Κουτσός
Αναλυτής

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
1. Εξέλιξη βασικών δεικτών του Ελληνικού τουρισμού, 2005 – 2018	5
1.1. Εξέλιξη βασικών δεικτών του Ελληνικού τουρισμού, 2005 - 2018	6
1.2. Εξέλιξη της ΜΚΔ στην Ελλάδα, 2005 – 2018, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2005	7
1.3. Εξέλιξη της ΜΔΠ στην Ελλάδα 2005 – 2018, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2005	8
1.4. Εξέλιξη της ΜΗΔ στην Ελλάδα 2005 – 2018, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2005	9
1.5. Ανάλυση μείωσης της ΜΚΔ στην Ελλάδα, 2005 – 2018	10
2. Σύγκριση της ΜΚΔ της Ελλάδας και της Ισπανίας	11
2.1. Διαφορά της ΜΚΔ της Ελλάδας και της Ισπανίας, 2018	12
2.2. Η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) της Ισπανίας, 2018	13
2.3. Η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) της Ελλάδας, 2018	14
2.4. Διαφορά της Προσαρμοσμένης ΜΚΔ (ΜΚΔ*) της Ελλάδας και της Ισπανίας, 2018	15
2.5. Εξέλιξη της ΜΚΔ της Ελλάδας και της Ισπανίας, 2016 – 2018	18
3. Συμπεράσματα	21
Πηγές	27
Παράρτημα: Χρονοσειρές	28

Εδώ και αρκετά χρόνια παρατηρείται μια διαρκής μείωση της Μέσης κατά Κεφαλήν Δαπάνης (ΜΚΔ) των εισερχόμενων τουριστών στην Ελλάδα. Η εξέλιξη αυτή έχει αποδοθεί σε διάφορα αίτια που εκτείνονται από την παγκόσμια τάση μείωσης της Μέσης Διάρκειας Παραμονής των τουριστών έως την «υποβάθμιση» του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στο να εντοπίσει τα αίτια της μείωσης αυτής, αφενός αναλύοντας την διαχρονική μεταβολή (2005 – 2018) των βασικών δεικτών του εισερχόμενου τουρισμού¹, και αφετέρου συγκρίνοντας την ΜΚΔ του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα και στην Ισπανία. Οι **δείκτες** που αναλύονται είναι οι:

- **Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη (ΜΚΔ),**
- **Μέση Ημερήσια Δαπάνη (ΜΗΔ), και**
- **Μέση Διάρκεια Παραμονής (ΜΔΠ).**

Δεδομένου ότι οι τρεις αυτοί δείκτες συνδέονται μέσω της ταυτότητας $ΜΚΔ = ΜΗΔ * ΜΔΠ$, αρχικά αναλύεται η πορεία των τριών δεικτών προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον η μείωση της ΜΚΔ οφείλεται στο ότι οι εισερχόμενοι τουρίστες δαπανούν λιγότερα χρήματα κατά τον χρόνο που βρίσκονται στη χώρα (δηλαδή λόγω μείωσης της ΜΗΔ) ή στο ότι παραμένουν λιγότερο χρόνο στην χώρα (δηλαδή λόγω μείωσης της ΜΔΠ).

¹ Οι δείκτες προέρχονται από τα στοιχεία της Έρευνας Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδας. Η εν λόγω Έρευνα είναι δειγματοληπτική, και διενεργείται στα κυριότερα σημεία εισόδου-εξόδου της χώρας, με στόχο την συλλογή των αναγκαίων πληροφοριών για την εκτίμηση των ταξιδιωτικών δαπανών των Μη Κατοίκων στην Ελλάδα. Ως Μη Κάτοικος ορίζεται αυτός που έχει μόνιμη κατοικία εκτός Ελλάδος, ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή την ιθαγένειά του. Χρησιμοποιήθηκαν οι Πίνακες της Ενότητας 'Ταξιδιωτικές εισπράξεις – βασικά μεγέθη' στην ιστοσελίδα <https://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/externalsector/balance/travelling.aspx>.

Στο Παράρτημα παρουσιάζονται αναλυτικά τα ετήσια στοιχεία για το σύνολο της χώρας την περίοδο 2005 -2018.

Όπως αναλύθηκε στην μελέτη μας «[Ακτινογραφία Εισερχόμενου Τουρισμού 2005 – 2017](#)», τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια σημαντική μεταβολή του μίγματος αγορών² των εισερχόμενων τουριστών με κύριο χαρακτηριστικό την σημαντικά μεγαλύτερη αύξηση αυτών που προέρχονται από όμορες βαλκανικές χώρες και από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Οι τουρίστες από τις βαλκανικές χώρες και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης έχουν χαμηλότερα εισοδήματα από ότι οι τουρίστες από τις παραδοσιακές αγορές μας και άρα ευλόγως αναμένει κανείς να δαπανούν και λιγότερα χρήματα κατά τις διακοπές τους. Προκειμένου να απομονώσουμε την επίπτωση στην μεταβολή της ΜΚΔ από την μεταβολή του μίγματος αγορών συγκρίναμε την πραγματική εξέλιξη των 3 δεικτών με τους αντίστοιχους «Υποθετικούς», με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών έχει παραμείνει αμετάβλητο από το 2005 (αρχή της χρονοσειράς των δεικτών της Έρευνας Συνόρων).

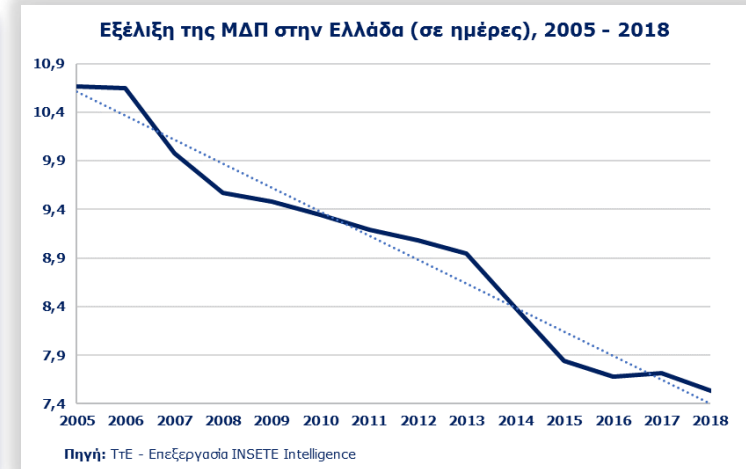
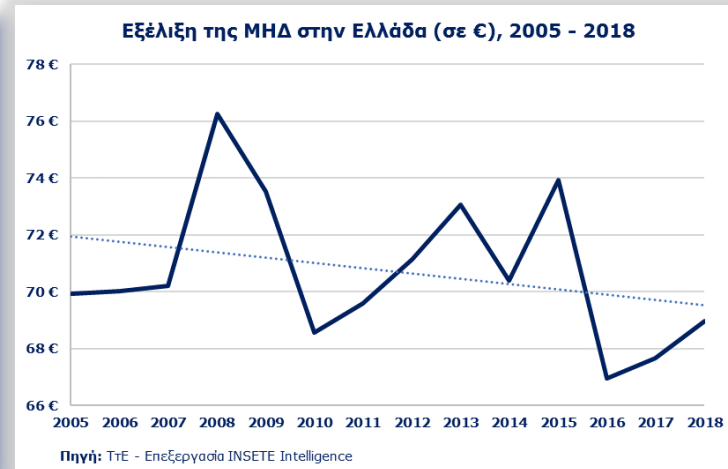
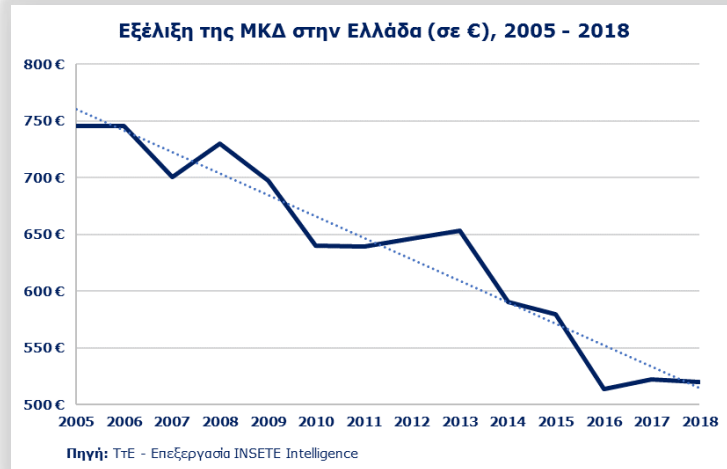
Τέλος, συγκρίνουμε τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για την ΜΚΔ σε Ελλάδα και Ισπανία³ προκειμένου να εντοπίσουμε που οφείλεται η σημαντική μεταξύ τους διαφορά. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ότι η Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος καλύπτει όλους τους ταξιδιώτες, περιλαμβανομένων των ημερήσιων επισκεπτών και των cross border workers ή των εποχιακών εργαζομένων, και προσδιορίζει μόνο το ποσό της δαπάνης τους που καταλήγει στην Ελλάδα. Επιπροσθέτως, από την δαπάνη αυτή αφαιρείται το κόστος μετάβασης στην χώρα, δηλαδή το αεροπορικό ή ακτοπλοϊκό εισιτήριο, ακόμα και αν η αεροπορική ή ακτοπλοϊκή εταιρεία είναι ελληνική. Αντίθετα, η έρευνα FRONTUR-EGATUR της Ισπανίας καλύπτει μόνο τουρίστες με μια τουλάχιστον διανυκτέρευση στην Ισπανία και αφορά στο σύνολο της δαπάνης των τουριστών ανεξαρτήτως του αν καταλήγει ή όχι στην Ισπανία. Στην δαπάνη αυτή περιλαμβάνεται και η αξία του κόστους μετάβασης, ανεξάρτητα του αν η αεροπορική / ακτοπλοϊκή / σιδηροδρομική εταιρεία έχει έδρα στην Ισπανία ή σε τρίτη χώρα.

² Μίγμα αγορών: είναι το μερίδιο αγοράς της κάθε χώρας στον εισερχόμενο τουρισμό της Ελλάδας.

³ Αναφορικά με την ΜΚΔ της Ισπανίας αυτή προέρχεται από τα στοιχεία της [έρευνας FRONTUR - EGATUR](#). Η εν λόγω έρευνα είναι επίσης δειγματοληπτική και διενεργείται στα κυριότερα σημεία εισόδου-εξόδου της χώρας.

1. Εξέλιξη βασικών δεικτών του εισερχόμενου Ελληνικού τουρισμού, 2005 – 2018

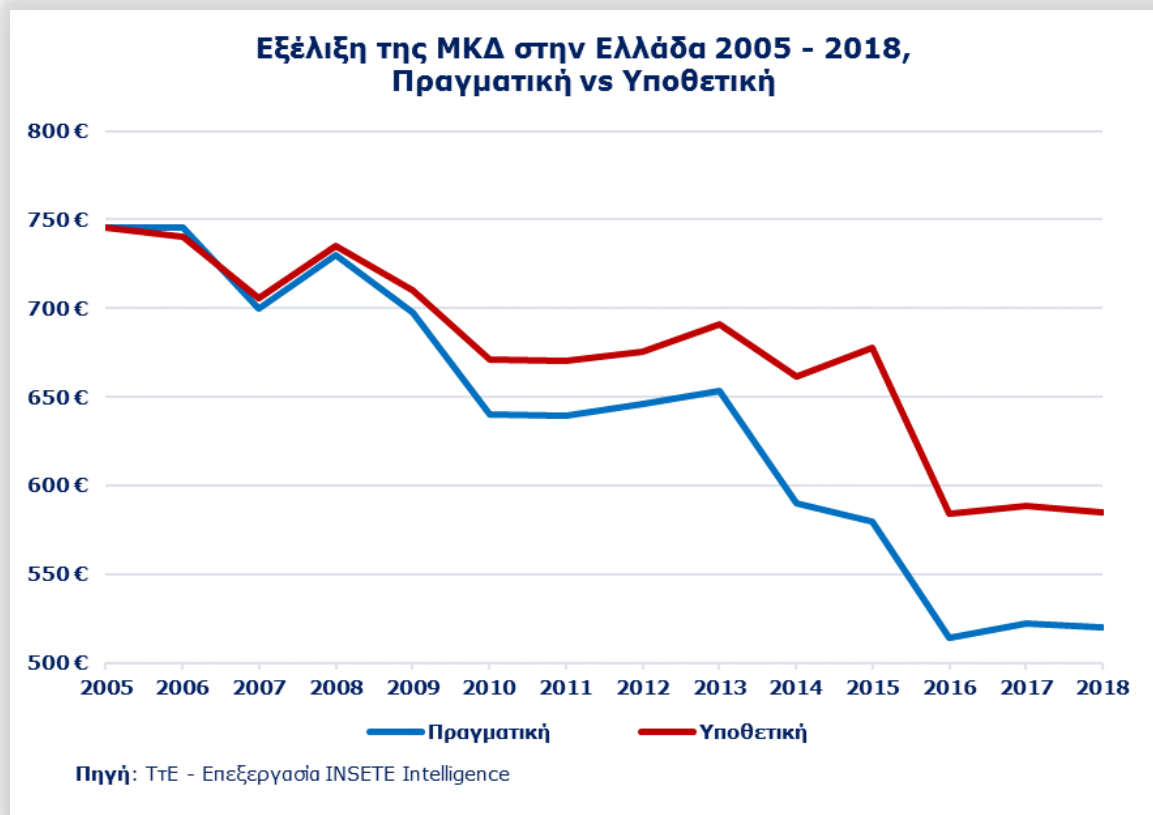
1.1 Εξέλιξη βασικών δεικτών του Ελληνικού τουρισμού, 2005 - 2018

Αν και η ΜΚΔ παρουσιάζει μια σαφή διαχρονική τάση μείωσης (-30,3% μεταξύ 2005 και 2018 – από € 745,7 σε € 519,6), δεν ισχύει το ίδιο για την ΜΗΔ η οποία παρουσιάζει μια αξιοσημείωτη σταθερότητα (με μικρές αυξομειώσεις) από το 2005 έως το 2015 περί τα € 70. Το 2016 υποχωρεί στα € 67 για να ανακάμψει το 2017 σχεδόν στα € 68 και το 2018 στα € 69. Η σχετική διαχρονική σταθερότητα της ΜΗΔ είναι ακόμα περισσότερο αξιοσημείωτη καθώς από το 2012 ο αριθμός αφίξεων σχεδόν διπλασιάστηκε (από 15,5 εκ. το 2012 σε 30,1 εκ. το 2018) με σημαντική αύξηση των επισκεπτών από Βαλκανικές χώρες και χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Συνεπώς, μπορούμε να συμπεράνουμε πως η βασική αιτία μείωσης της ΜΚΔ είναι η μείωση της ΜΔΠ (-29,3% μεταξύ 2005 και 2018 – από 10,7 σε 7,5 ημέρες), που ακολουθεί την διεθνή τάση: οι τουρίστες να κάνουν συχνότερες αλλά και πιο σύντομες διακοπές. Η τάση αυτή για τον εισερχόμενο τουρισμό στην Ελλάδα ενισχύθηκε και από την αλλαγή του μίγματος αγορών με αύξηση του μεριδίου των αγορών από Βαλκάνια και Ανατολική Ευρώπη που έχουν συντομότερη ΜΔΠ.

1.2 Εξέλιξη της Μέσης κατά Κεφαλής Δαπάνης στην Ελλάδα 2005 – 2018, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2005⁴

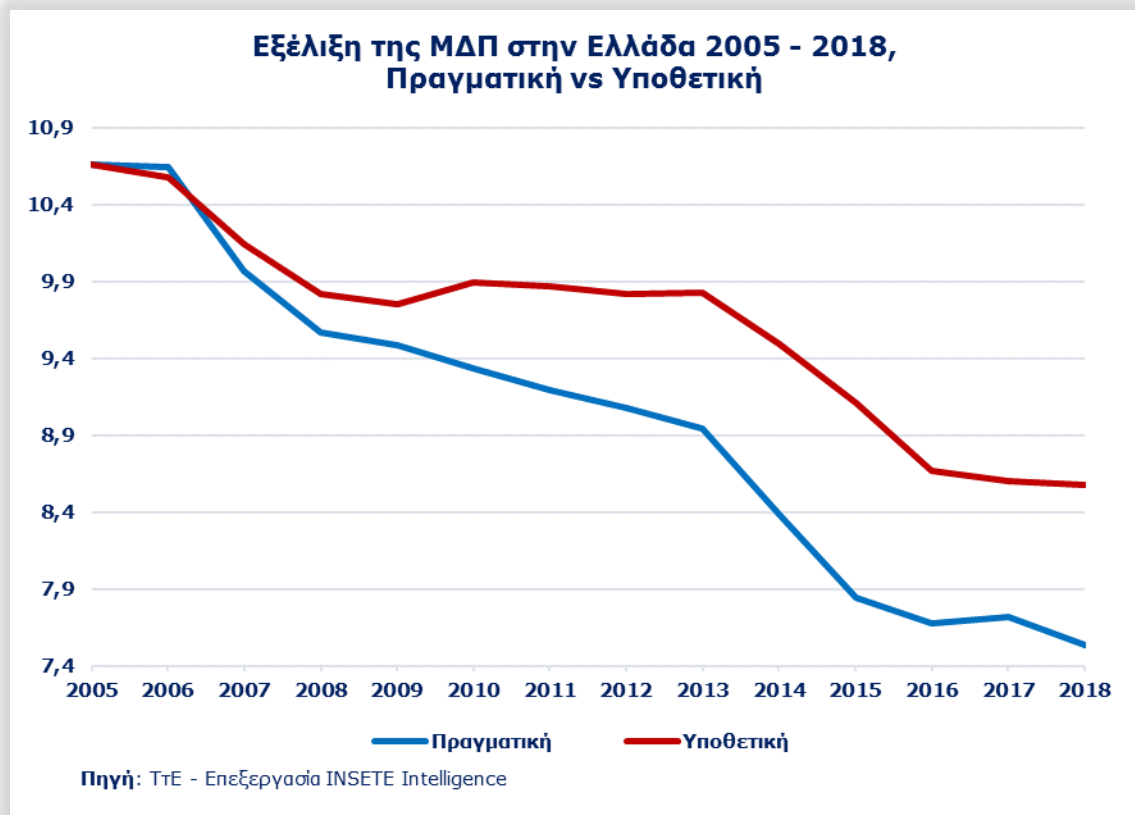
Η Υποθετική ΜΚΔ, που υπολογίζεται με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2005, εμφανίζει μεν παρόμοια εικόνα με την Πραγματική αλλά με σχετικά πιο ήπιους ρυθμούς μείωσης. Συγκεκριμένα, η Υποθετική ΜΚΔ εμφανίζει πτώση την περίοδο 2005 – 2018 κατά **-21,5%** (από € 745,7 το 2005 σε € 585,1 το 2018) σε αντίθεση με την Πραγματική ΜΚΔ που εμφάνισε πτώση κατά **-30,3%** (από € 745,7 το 2005 σε € 519,6 το 2018). Δηλαδή, την περίοδο 2005 – 2018 μπορεί να θεωρηθεί ότι η αλλαγή στο μίγμα των αγορών του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα είναι υπαίτια για την μείωση της ΜΚΔ κατά **(519,6 - 585,1 =) € -65,5**.

Άξια αναφοράς είναι η διαφοροποίηση που παρατηρείται μετά το 2013 μεταξύ των δύο χρονοσειρών, με την Υποθετική ΜΚΔ να εμφανίζει πιο ήπια πτώση (**-15,4%**, από € 691,3 το 2013 σε € 585,1 το 2018) από την Πραγματική (**-20,5%**, από € 653,3 το 2013 σε € 519,6 το 2018). Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από την μεγάλη αύξηση των ροών που παρατηρείται την περίοδο εκείνη από τις χαμηλής τουριστικής δαπάνης αγορές των Βαλκανίων⁵ και της Ανατολικής Ευρώπης.

⁴ Πραγματική: βάσει των στοιχείων της Έρευνας Συνόρων.
Υποθετική: με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2005

⁵ Βουλγαρία, Βόρεια Μακεδονία, Ρουμανία, Σερβία, Αλβανία

1.3 Εξέλιξη της Μέσης Διάρκειας Παραμονής στην Ελλάδα 2005 – 2018, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2005⁶

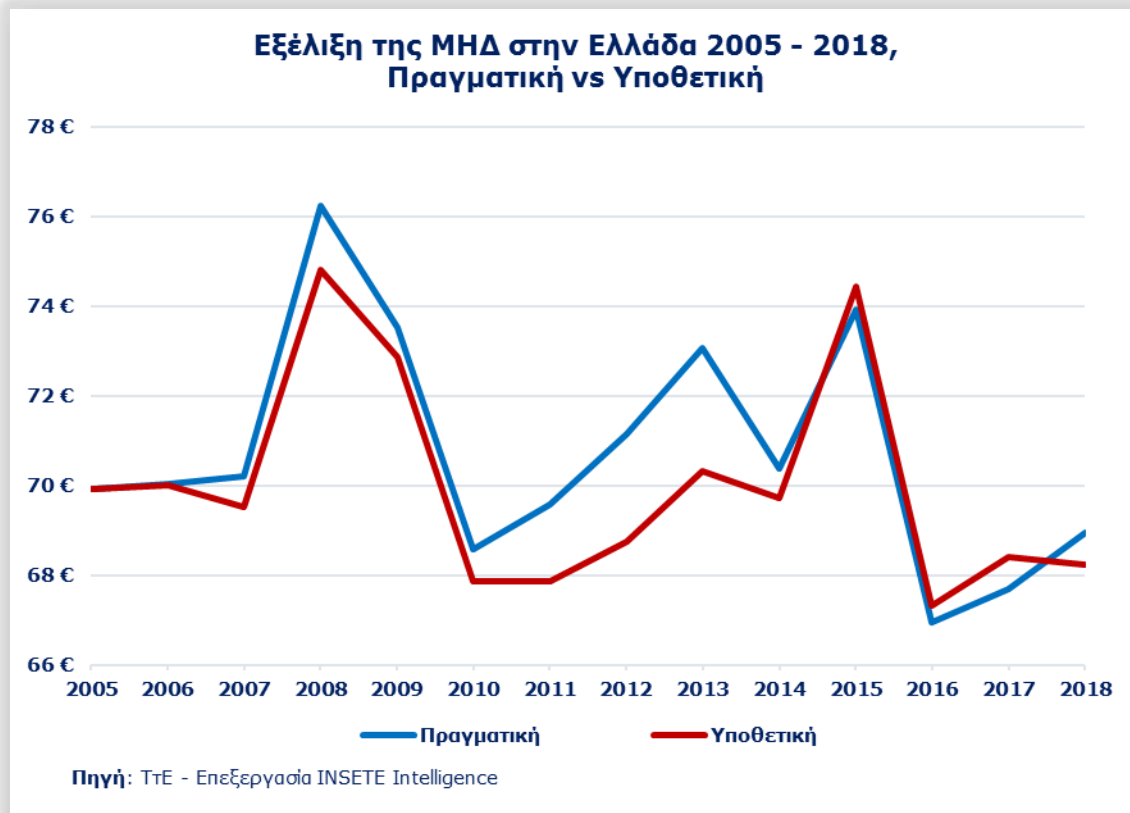
Η Υποθετική ΜΔΠ, που υπολογίζεται με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2005, εμφανίζει παρόμοια εξέλιξη με την Πραγματική αλλά με πιο ήπιους όμως ρυθμούς μείωσης. Συγκεκριμένα, μεταξύ 2005 και 2018, η Υποθετική ΜΔΠ εμφανίζει πτώση κατά **-19,6%** (από **10,7 ημέρες** το 2005 σε **8,6 ημέρες** το 2018) ενώ η πραγματική ΜΔΠ σημειώνει μείωση κατά **-29,3%** (από **10,7 ημέρες** το 2005 σε **7,5 ημέρες** το 2018).

Δηλαδή, την περίοδο 2005 – 2018 η αλλαγή μίγματος των αγορών του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα προκάλεσε μείωση της ΜΔΠ κατά $(7,5 - 8,6 =) 1,0$ ημέρα.

Συγκριτικά με την ΜΗΔ, η ΜΔΠ φαίνεται ότι έχει επηρεαστεί περισσότερο από την αλλαγή του μίγματος αγορών και αυτό, ειδικά μετά την σχετικά απότομη πτώση μετά το 2013, μπορεί να αποδοθεί στην σημαντική αύξηση του οδικώς εισερχόμενου τουρισμού από τις όμορες χώρες.

⁶ Πραγματική: βάσει των στοιχείων της Έρευνας Συνόρων.
Υποθετική: με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2005

1.4 Εξέλιξη της Μέσης Ημερήσιας Δαπάνης στην Ελλάδα 2005 – 2018, Πραγματική vs Υποθετική με μίγμα αγορών 2005⁷

Η Υποθετική ΜΗΔ, που υπολογίζεται με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2005, υστερεί της Πραγματικής ΜΗΔ σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο, με εξαίρεση τα έτη 2015 – 2017.

Συγκεκριμένα, μεταξύ 2005 και 2018, η Υποθετική ΜΗΔ, εμφανίζει πτώση κατά **-2,4%** (από € 69,9 το 2005 σε € 68,2 το 2018) ενώ η Πραγματική ΜΗΔ πτώση κατά **-1,4%** (από € 69,9 το 2005 σε € 69,0 το 2018). Σε κάθε περίπτωση οι διαφορές είναι οριακές ή μικρές.

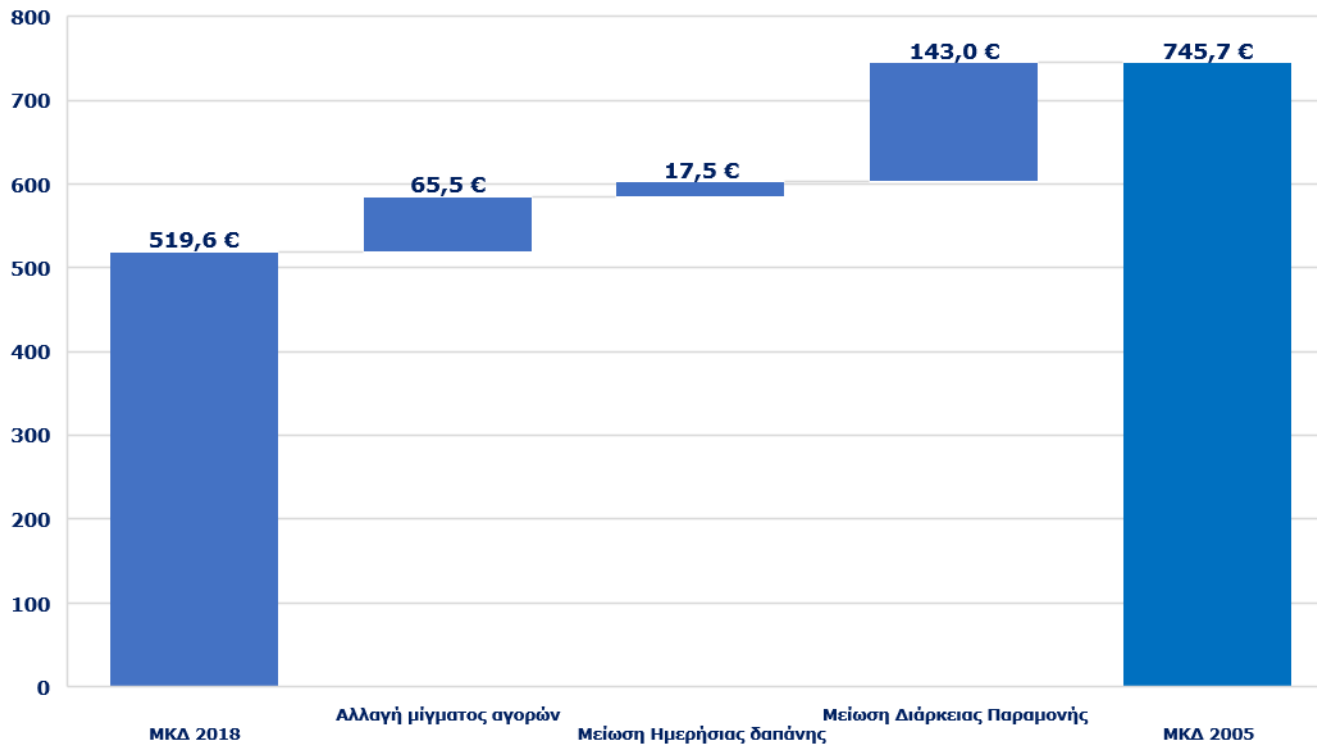
Η σταθερότητα της ΜΗΔ, παρά την αύξηση της κίνησης από τις αγορές των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες έχουν μειωμένη ΜΗΔ, οφείλεται στο ότι κατά την ίδια περίοδο αυξήθηκε η ΜΗΔ των παραδοσιακών αγορών μας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας μεταξύ 2005 και 2018:

- η ΜΗΔ των χωρών της Ευρωζώνης αυξήθηκε κατά **+6%**
- η ΜΗΔ των χωρών ΕΕ εκτός ζώνης Ευρώ μειώθηκε κατά **-11%**
- η ΜΗΔ των Λοιπών χωρών μειώθηκε κατά **-9%**.

⁷ Πραγματική: βάσει των στοιχείων της Έρευνας Συνόρων.
Υποθετική: με την υπόθεση εργασίας ότι το μίγμα αγορών εισερχόμενων τουριστών παραμένει σταθερό όπως το 2005

1.5. Ανάλυση μείωσης της ΜΚΔ στην Ελλάδα, 2005 - 2018

Ανάλυση Μείωσης της ΜΚΔ στην Ελλάδα (σε €), 2018

Πηγή: ΤτΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Το 2018 η ΜΚΔ του συνόλου των ταξιδιωτών που επισκέφθηκαν την Ελλάδα ανήλθε στα **€ 519,6**. Δηλαδή σε σύγκριση με το 2005 (**€ 745,7**) η ΜΚΔ μειώθηκε κατά **-30,3%** ή κατά **€ 226,1**. Από την μείωση αυτή:

- **63,3%** ή **€ 143,0** οφείλεται στην μείωση της ΜΔΠ,
- **29,0%** ή **€ 65,5** οφείλεται στην αλλαγή του μίγματος των αγορών και
- **7,8%** ή **€ 17,5** οφείλεται στην μείωση της ΜΗΔ.

Συμπερασματικά, παρατηρείται μια στενή και διαχρονική σχέση μεταξύ της ΜΔΠ και της ΜΚΔ. Αντίθετα, η ΜΗΔ παραμένει διαχρονικά σταθερή περί τα **€70**.

2. Σύγκριση της ΜΚΔ της Ελλάδας και της Ισπανίας

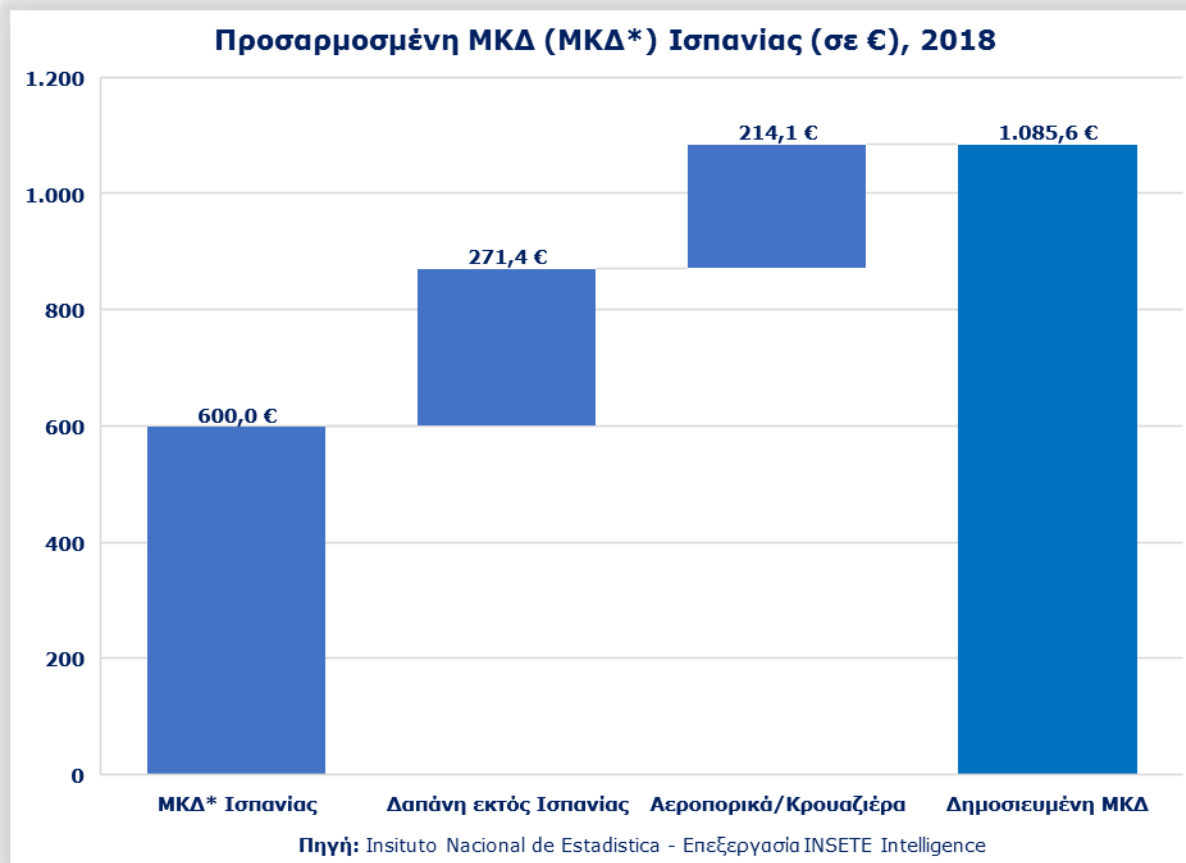
2.1 Διαφορά της ΜΚΔ της Ελλάδας και της Ισπανίας, 2018

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της ΜΚΔ του εισερχόμενου τουρισμού στην Ισπανία το 2018, αυτή εκτιμήθηκε στα € 1.085,6, δηλαδή υπερδιπλάσια από τα € 519,6 που εκτιμήθηκε η ΜΚΔ στην Ελλάδα την ίδια χρονιά. Η εκτίμηση όμως της ΜΚΔ της Ισπανίας περιλαμβάνει το σύνολο των δαπανών των εισερχόμενων τουριστών στην Ισπανία, είτε κατέληξαν στην Ισπανία είτε εκτός αυτής (πχ προμήθεια tour operator)⁹ ενώ η εκτίμηση της ΜΚΔ για την Ελλάδα αφορά μόνο στις δαπάνες που κατέληξαν στην Ελλάδα. Επίσης, η ΜΚΔ Ισπανίας περιλαμβάνει και το κόστος μετάβασης στην χώρα ανεξάρτητα, για παράδειγμα, του πού εδρεύει ο εκάστοτε αερομεταφορέας ενώ για τον υπολογισμό της ΜΚΔ στην Ελλάδα αφαιρείται το κόστος του αεροπορικού εισιτηρίου ακόμα και αν ο αερομεταφορέας είναι ελληνική εταιρεία. Τέλος, η ΜΚΔ Ισπανίας υπολογίζεται μόνον για επισκέπτες που πραγματοποίησαν τουλάχιστον μια διανυκτέρευση στην χώρα αυτή ενώ η ΜΚΔ Ελλάδας αφορά στο σύνολο των επισκεπτών, ανεξάρτητα αν διανυκτέρευσαν ή όχι, και ανεξάρτητα αν ο σκοπός της επίσκεψής τους είναι ο τουρισμός ή κάποιος άλλος (βλ. κατ.).

Ως εκ τούτου η απευθείας σύγκριση της ΜΚΔ στις δύο χώρες είναι παραπλανητική και θα πρέπει να προηγηθεί η σχετική προσαρμογή των ΜΚΔ Ισπανίας και Ελλάδας ώστε τα δύο μεγέθη να είναι κατά το δυνατόν συγκρίσιμα. Για τον σκοπό αυτό υπολογίσθηκε (βλ. κατ.) η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*), δηλαδή η Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη που αφορά μόνο σε επισκέπτες με Διανυκτέρευση και μόνο κατά το μέρος της Δαπάνης που κατέληξε στην κάθε χώρα. Παρ' όλ' αυτά οι δυο ΜΚΔ ούτε έτσι είναι απολύτως συγκρίσιμες καθώς στα ταξιδιωτικά στοιχεία της Ελλάδας – όχι όμως της Ισπανίας – συμπεριλαμβάνονται οι δαπάνες και η κίνηση των λεγόμενων «cross border workers» και «seasonal workers» οι οποίες είναι δύσκολο να υπολογιστούν και σίγουρα επηρεάζουν τον Μέσο Όρο των μεγεθών.

⁹ [μεθοδολογία FRONTUR-EGATUR](#).

2.2 Η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) της Ισπανίας, 2018

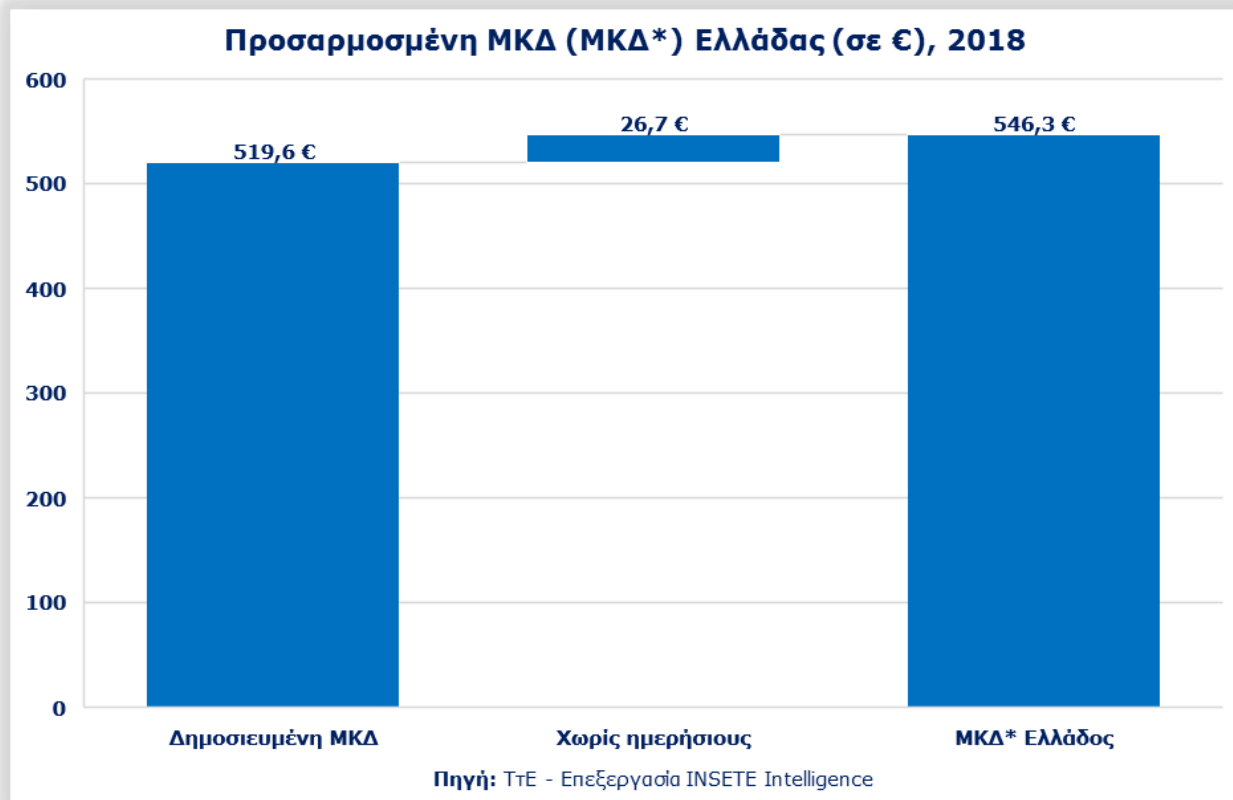

Με βάση στοιχεία που μας διέθεσε το [Instituto Nacional de Estadística](#) (INE) της Ισπανίας, υπολογίσθηκε το κατά κεφαλήν ποσό που αντιστοιχεί σε δαπάνη για αεροπορικά ή άλλα εισιτήρια για την μετάβαση στην Ισπανία, καθώς και για δαπάνες κρουαζιέρα. Το ποσό αυτό ανέρχεται σε **€ 214,1**.

Για να υπολογισθεί το πρόσθετο μέρος της δαπάνης (πχ προμήθεια tour operator ή OTA, φόροι αεροδρομίων κλπ.) που παρέμεινε εκτός Ισπανίας (για το οποίο δεν υπάρχουν στοιχεία), εκτιμήθηκε ως εύλογο ότι η δαπάνη αυτή αντιστοιχεί σε 20% έως 30% της συνολικής δαπάνης του ταξιδιώτη. Χρησιμοποιώντας, ως υπόθεση εργασίας ένα ποσοστό 25%, το ποσό που αντιστοιχεί ανέρχεται σε **€ 271,4**.

Συνεπώς η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) στην Ισπανία εκτιμήθηκε σε **€ 600,0**, έναντι δημοσιευμένης ΜΚΔ **€ 1.085,6**.

2.3 Η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) της Ελλάδας, 2018

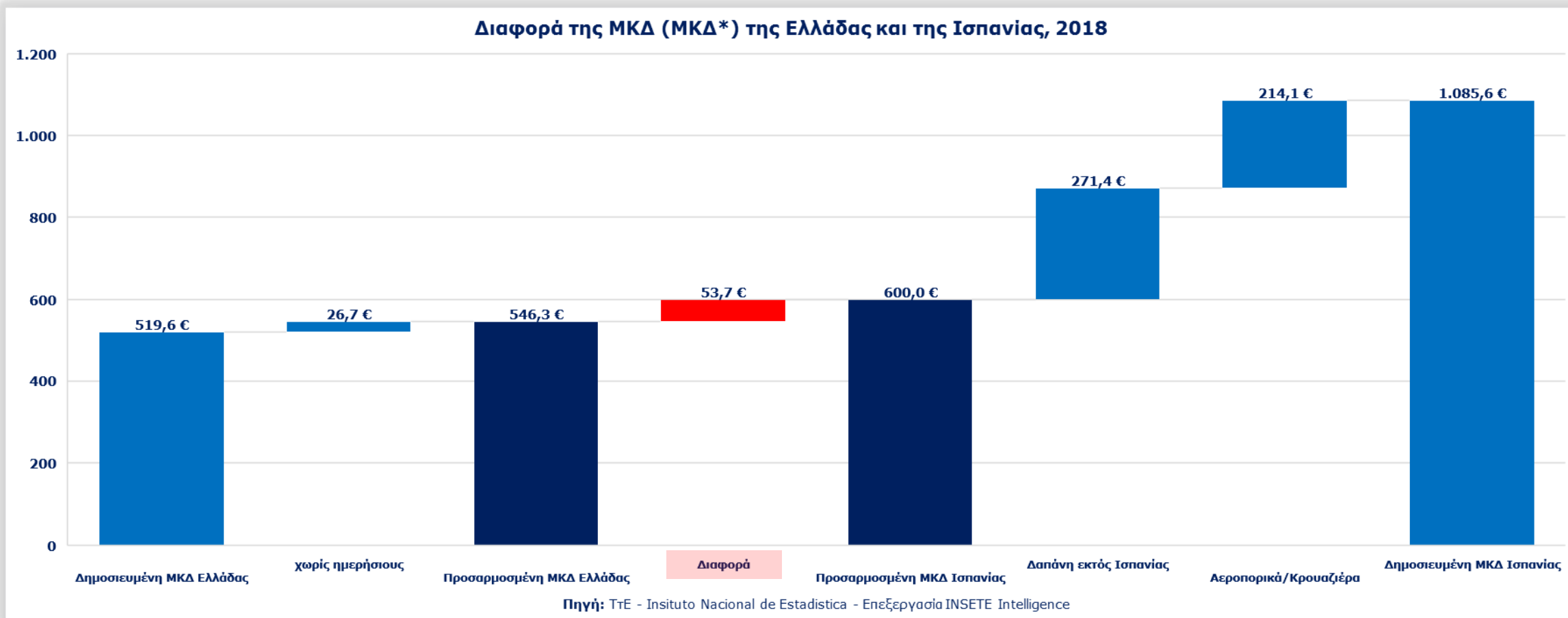

Οι ημερήσιοι επισκέπτες (same day travelers) για το 2018 εκτιμήθηκαν από την Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδας σε 1.865.206 και οι δαπάνες τους σε σχεδόν € 216 εκατ. (ΜΗΔ: € 115,8)

Με αυτά τα δεδομένα, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) της Ελλάδας ανέρχεται σε € 546,3 έναντι δημοσιευμένης ΜΚΔ € 519,6, παρουσιάζοντας μια αύξηση € 26,7 (+5,1%).

2.4 Διαφορά της Προσαρμοσμένης ΜΚΔ (ΜΚΔ*) της Ελλάδας και της Ισπανίας, 2018

Κάνοντας τις προσαρμογές που προαναφέρθηκαν, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*), δηλαδή για ταξιδιώτες με διανυκτέρευση και μόνο κατά το μέρος που καταλήγει στην κάθε χώρα, στην Ισπανία εκτιμάται σε € 600,0 και στην Ελλάδα σε € 546,3.

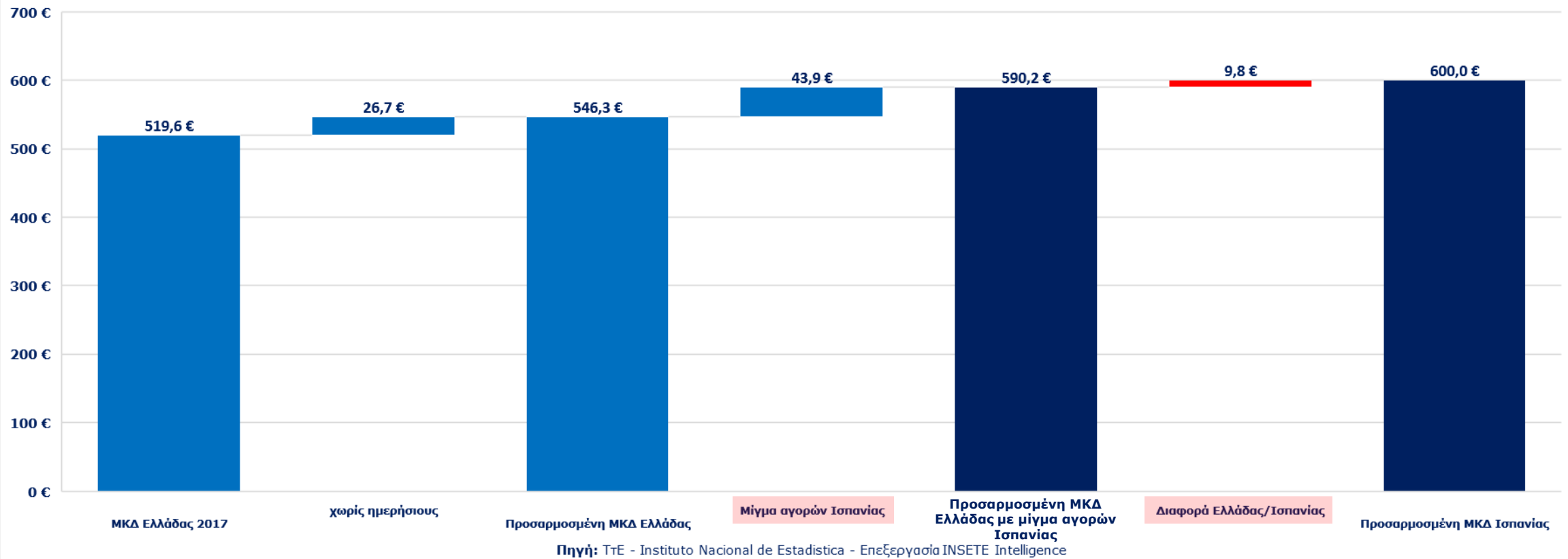

Συνεπώς η διαφορά της Προσαρμοσμένης ΜΚΔ (ΜΚΔ*) μεταξύ Ισπανίας και Ελλάδας περιορίζεται σε € 53,7 (9,8% και 9,0% της προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ελλάδας και Ισπανίας αντίστοιχα), και μπορεί να αποδοθεί αφενός σε στατιστικές διαφορές¹⁰ και, αφετέρου, στο διαφορετικό μίγμα αγορών των τουριστών στις δύο χώρες: η Ελλάδα δέχεται σημαντικό αριθμό τουριστών από τις όμορες Βαλκανικές χώρες και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, κάτι που δεν ισχύει για την Ισπανία¹¹. Προκειμένου να υπολογίσουμε σε ποιόν βαθμό η διαφορά μεταξύ των δύο ΜΚΔ οφείλεται σε αυτόν τον παράγοντα, υπολογίσαμε την ΜΚΔ* στην Ελλάδα με την υπόθεση ότι το μίγμα αγορών των επισκεπτών της είναι το ίδιο με το αντίστοιχο της Ισπανίας. Με αυτήν την υπόθεση εργασίας, η ΜΚΔ* στην Ελλάδα προσαυξάνεται κατά € 43,9 και ανέρχεται σε € 590,2. Δηλαδή, στην υποθετική περίπτωση που το μίγμα αγορών των τουριστών στην Ελλάδα ήταν ακριβώς ίδιο με της Ισπανίας, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ στην Ελλάδα θα υστερούσε της αντίστοιχης στην Ισπανία κατά μόλις € 9,8 (1,7% και 1,6% της προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ελλάδας με μίγμα αγορών Ισπανίας και της προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ισπανίας αντίστοιχα).

¹⁰ ιδιαίτερα λόγω α) έλλειψης στοιχείων που θα επιτρέψουν την ακριβέστερη εκτίμηση της ΜΚΔ* στην Ισπανία με τρόπο αντίστοιχο με τον τρόπο που εκτιμάται η ΜΚΔ στην Ελλάδα αλλά και β) του ότι τα στοιχεία για την Ελλάδα αφορούν σε ταξιδιώτες και όχι τουρίστες, δηλαδή περιλαμβάνουν cross border workers και εποχιακά εργαζόμενους στην Ελλάδα.

¹¹ ενδεικτικά: το 49,8% των αφίξεων και το 41,6% των δαπανών των τουριστών στην Ισπανία το 2018 προέρχονται από τις αγορές της Γερμανίας, της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου (χώρες υψηλής δαπάνης), όταν για την Ελλάδα τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 29,4% και 37,4% αντίστοιχα.

Διαφορά της προσαρμοσμένης ΜΚΔ της Ελλάδας (με μίγμα αγορών Ισπανίας) και της Ισπανίας, 2018

2.5 Εξέλιξη της ΜΚΔ της Ελλάδας και της Ισπανίας, 2016 - 2018

Εξέλιξη της ΜΚΔ της Ελλάδας και της Ισπανίας, 2016 - 2018 - σε €						
	2016	2017	2018	% Δ 2016 - 17	% Δ 2017 - 18	% Δ 2016 - 18
Δημοσιευμένη ΜΚΔ Ελλάδας	514,1	522,3	519,6	1,6%	-0,5%	1,1%
Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) Ελλάδας	540,9	550,8	546,3	1,8%	-0,8%	1,0%
Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) Ελλάδας με μίγμα αγορών Ισπανίας	604,5	612,0	590,2	1,2%	-3,6%	-2,4%
Δημοσιευμένη ΜΚΔ Ισπανίας	1.027,9	1.062,7	1.085,6	3,4%	2,1%	5,6%
Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) Ισπανίας	567,4	581,2	600,0	2,4%	3,2%	5,8%
Διαφορά ΜΚΔ* Ισπανίας και ΜΚΔ* Ελλάδας	26,5	30,4	53,7	14,6%	77,0%	102,8%
Διαφορά ΜΚΔ* Ισπανίας και ΜΚΔ* Ελλάδας με μίγμα αγορών Ισπανίας	-37,1	-30,8	9,8			

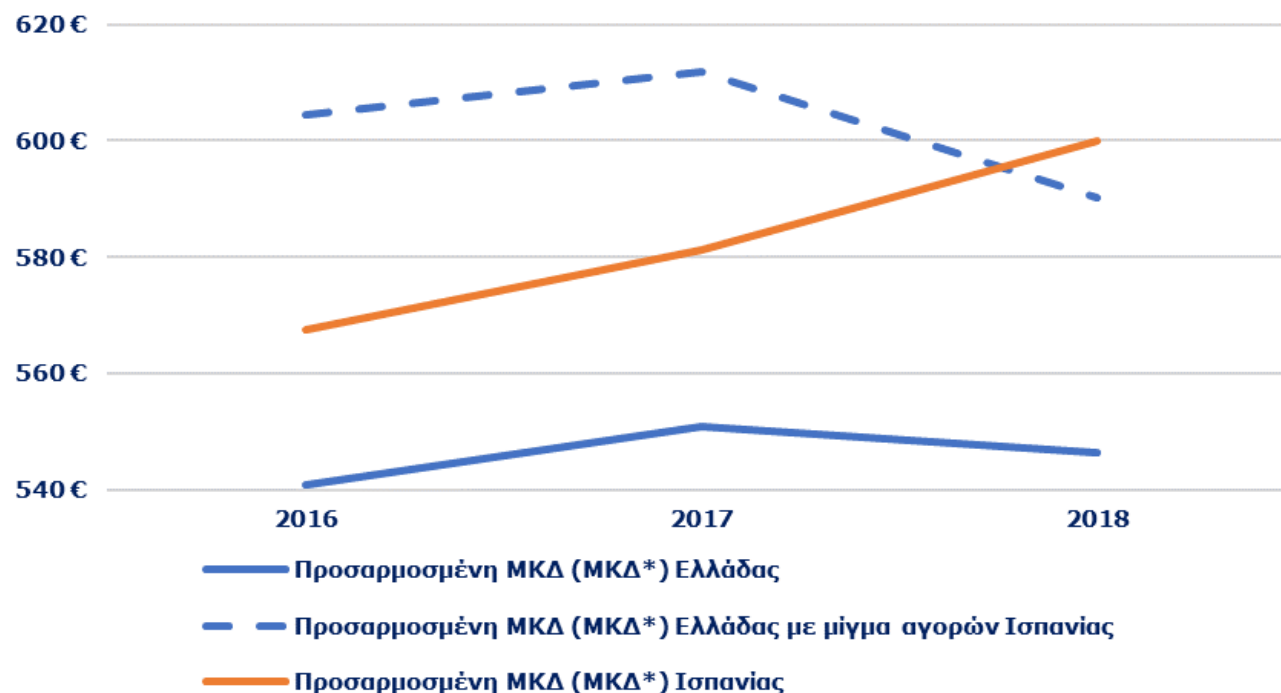
Πηγή: ΤΤΕ - Instituto Nacional de Estadística - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*): έχει υπολογισθεί μόνο για το μέρος της Δαπάνης που καταλήγει στη χώρα, εξαιρουμένης της δαπάνης για αεροπορικό / ακτοπλοϊκό εισιτήριο μετάβασης, και μόνο για επισκέπτες με μια διανυκτέρευση τουλάχιστον

μίσμα αγορών της Ελλάδας ήταν ίδιο με αυτό της Ισπανίας, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ θα σημείωνε αύξηση +1,2% την περίοδο 2016 – 2017 (από € 604,5 σε € 612,0) και μείωση -3,6% την περίοδο 2017 – 2018 (από € 612,0 σε € 590,2).

Η Δημοσιευμένη ΜΚΔ της Ισπανίας σημείωσε αύξηση κατά +3,4% μεταξύ 2016 και 2017 (από € 1.027,9 σε € 1.062,7), και περαιτέρω αύξηση κατά +2,1% μεταξύ 2017 και 2018 (από € 1.062,7 σε € 1.085,6). Αντίστοιχα, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ισπανίας την περίοδο 2016 – 2017 σημειώνει αύξηση κατά +2,4% (από € 567,4 σε € 581,2) ενώ την περίοδο 2017 – 2018 αύξηση κατά +3,2% (από € 581,2 σε € 600,0).

Μεταξύ 2016 και 2017, η δημοσιευμένη ΜΚΔ της Ελλάδας σημείωσε αύξηση κατά +1,6% (από € 514,1 σε € 522,3) ενώ μεταξύ 2017 και 2018 μείωση κατά -0,5% (από € 522,3 σε € 519,6). Αντίστοιχα, μεταξύ 2016 και 2017, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (ΜΚΔ*) σημείωσε αύξηση κατά +1,8% (από € 540,9 σε € 550,8) ενώ υποχώρησε κατά -0,8% μεταξύ 2017 και 2018 (από € 550,8 σε € 546,3). Στην υποθετική περίπτωση που το

Προσαρμοσμένη ΜΚΔ (€) Ελλάδας & Ισπανίας, 2016 - 18

Πηγή: ΤτΕ - Instituto Nacional de Estadística - Επεξεργασία INSETE Intelligence

Παρατηρούμε δηλαδή ότι:

- Η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ισπανίας εμφανίζει σαφή ανοδική τάση την περίοδο 2016 – 2018 ενώ αντίθετα η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ελλάδας διακυμάνσεις.
- Επακόλουθο της εξέλιξης αυτής, είναι η διεύρυνση της διαφοράς μεταξύ Προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ελλάδας και Προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ισπανίας την περίοδο 2016 – 2018 κατά +102,8% (από € 26,5 σε € 53,7).
- Επίσης, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ Ελλάδας με μίγμα αγορών Ισπανίας είναι υψηλότερη από

την Προσαρμοσμένη ΜΚΔ Ισπανίας τα έτη 2016 (+6,5% ή € +37,1) και 2017 (+5,3% ή € +30,8), ενώ αντίθετα το 2018 η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ Ελλάδας είναι χαμηλότερη από την Προσαρμοσμένη ΜΚΔ Ισπανίας (-1,6% ή € -9,8).

Καθοριστικό παράγοντα για την εξέλιξη αυτή αποτελεί η αποκλίνουσα πορεία της ΜΚΔ για τις τρεις κύριες αγορές των δύο χωρών (Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία).

% Μεταβολές της Προσαρμοσμένης ΜΚΔ ανά εξεταζόμενη αγορά στην Ελλάδα και την Ισπανία, 2016 - 2018						
	Ελλάδα			Ισπανία		
	%Δ 2017/16	%Δ 2018/17	%Δ 2018/16	%Δ 2017/16	%Δ 2018/17	%Δ 2018/16
Γερμανία	1,2%	-1,8%	-0,6%	3,8%	2,3%	6,3%
Αυστρία	-7,3%	7,6%	-0,3%	-0,1%	10,2%	10,1%
Βέλγιο	-4,6%	5,0%	0,1%	4,7%	0,4%	5,1%
Γαλλία	6,1%	-13,4%	-8,2%	4,0%	4,0%	8,1%
Ιταλία	-0,3%	8,4%	8,1%	0,8%	0,3%	1,0%
Ολλανδία	8,3%	-10,3%	-2,8%	3,3%	1,1%	4,4%
Ην. Βασίλειο	2,4%	-3,8%	-1,5%	2,1%	4,5%	6,7%
Ρωσία	-3,0%	-7,8%	-10,6%	-1,6%	-2,8%	-4,3%
Ελβετία	-1,0%	0,9%	-0,1%	0,4%	1,9%	2,3%
ΗΠΑ	0,7%	0,7%	1,4%	-5,5%	-1,3%	-6,7%
Δανία	-4,4%	5,5%	0,9%	0,3%	11,2%	11,5%
Σουηδία	2,8%	-0,6%	2,2%	0,3%	-4,8%	-4,5%
Σύνολο	1,8%	-0,8%	1,0%	3,4%	2,2%	5,6%

Πηγή: ΤΤΕ - Instituto Nacional de Estadística - Επεξεργασία INSETE Intelligence

αυτής έγινε κατ' εξοχήν στην Γερμανία, την Βρετανία, την Γαλλία, την Ιταλία, την Ολλανδία και τις ΗΠΑ. Η αγορά cosmopolitan αρέσκεται σε city breaks, shopping, επισκέψεις πολιτιστικού ενδιαφέροντος, γαστρονομία, υπηρεσίες ευεξίας κλπ.)

Η ΜΚΔ των περισσότερων αγορών της Ισπανίας, και ιδιαίτερα των τριών μεγαλύτερων (Γερμανίας, Βρετανίας, Γαλλίας) αυξήθηκε μεταξύ 2016 και 2018. Αντίθετα για την Ελλάδα η εικόνα είναι μικτή και η ΜΚΔ των τριών προαναφερθέντων χωρών μειώθηκε. Ως αποτέλεσμα η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ισπανίας υπερέβη το 2018 την Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ελλάδας με μίγμα αγορών Ισπανίας.

Αξίζει να σημειωθεί πως το Στρατηγικό Σχέδιο Marketing της TURESPAÑA (Ισπανικός Οργανισμός Τουρισμού) εστιάζει στην προσέλκυση αγορών υψηλότερης δαπάνης, αφενός μέσω της προσέλκυσης αγορών long haul – ιδιαίτερα από Ασία – και, αφετέρου, μέσω της αγοράς cosmopolitan. Η στόχευση της αγοράς

3. Συμπεράσματα

Συμπέρασμα - 1

Η μείωση της Μέσης κατά Κεφαλήν Δαπάνης (ΜΚΔ) τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα οφείλεται:

- Κατά κύριο λόγο (63,3% της μείωσης) σε **μείωση της Μέσης Διάρκειας Παραμονής (ΜΔΠ)**, μια τάση που παρατηρείται διεθνώς καθώς πραγματοποιούνται μεν περισσότερα ταξίδια αλλά μικρότερης διάρκειας. Με την ανάπτυξη της Αθήνας ως προορισμού city break τα τελευταία χρόνια έχει ενισχυθεί περαιτέρω η τάση μείωσης της ΜΔΠ για την Ελλάδα.
- Δευτερευόντως (κατά 29,0% της μείωσης) σε **αλλαγή του μίγματος αγορών** του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα με μείωση του μεριδίου των παραδοσιακών αγορών μας και αύξηση νέων αγορών από τα Βαλκάνια και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Είναι όμως πολύ σημαντικό να επισημάνουμε ότι η μεταβολή αυτή στα μερίδια των αγορών μας δεν οφείλεται σε υποκατάσταση των παραδοσιακών (υψηλότερης δαπάνης) αγορών μας από νέες (χαμηλότερης δαπάνης) αγορές αλλά σε ανάπτυξη των νέων αγορών¹² (+136,7%, από 3,2 εκατ. το 2012 σε 7,6 εκατ. το 2018) με ρυθμό ταχύτερο από αυτόν που αναπτύσσονται οι παραδοσιακές αγορές¹³ (+82,1%, από 6,3 εκατ. το 2012 σε 11,5 εκατ. το 2018). Η ανάπτυξη αυτή έχει συμβάλλει σημαντικά στην στήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων κυρίως στην Βόρεια Ελλάδα.

Από την άλλη πλευρά **είναι αξιοσημείωτη η διαχρονική σταθερότητα της Μέσης Ημερήσιας Δαπάνης (ΜΗΔ)** και η πολύ μικρή υποχώρησή της (-3,1%, από € 71,1 το 2012 σε € 69,0 το 2018). Η σταθερότητα της ΜΗΔ, παρά την αύξηση της κίνησης από τις αγορές των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης οι οποίες έχουν μειωμένη ΜΗΔ, οφείλεται στο ότι κατά την ίδια περίοδο αυξήθηκε η ΜΗΔ των παραδοσιακών αγορών μας.

¹² Βουλγαρία, Βόρεια Μακεδονία, Ρουμανία, Σερβία και Αλβανία

¹³ Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία και Ολλανδία, βλ. [Ο τουρισμός στην Ελλάδα και στους κύριους ανταγωνιστικούς προορισμούς, 2012 - 2016](#), σελ. 13,

Η σύγκριση μεταξύ της δημοσιευμένης ΜΚΔ του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα (€ 519,6 για το 2018) και στην Ισπανία (€ 1.085,6) είναι απολύτως παραπλανητική αφού δεν λαμβάνει υπόψη της τον διαφορετικό τρόπο μέτρησης στις 2 χώρες:

- η ΜΚΔ στην Ισπανία υπολογίζεται για το σύνολο της δαπάνης των τουριστών και μόνον για επισκέπτες με τουλάχιστον μια διανυκτέρευση στην χώρα. Στην δαπάνη αυτή περιλαμβάνεται και το κόστος μετάβασης στην χώρα, ανεξάρτητα του αν η αεροπορική ή ακτοπλοϊκή εταιρεία έχει έδρα στην Ισπανία ή σε άλλη χώρα ενώ, αντίθετα,
- η ΜΚΔ στην Ελλάδα αφορά μόνο στο μέρος της δαπάνης των ταξιδιωτών που έγινε εντός της Ελλάδας αλλά και μέρος των δαπανών που έγιναν κατά την προετοιμασία του ταξιδιού και που καταλήγουν στην Ελλάδα – είτε αναφερόμαστε σε φόρους αεροδρομίων, είτε σε χρήματα που καταλήγουν σε ξενοδοχεία, μεταφορές στην Ελλάδα κλπ., και αφορούν στο σύνολο των επισκεπτών, ανεξάρτητα αν διανυκτέρευσαν ή όχι και ανεξάρτητα αν ο σκοπός της επίσκεψής τους είναι ο τουρισμός ή είναι εποχιακά ή διασυνοριακά (cross-border) εργαζόμενοι. Επίσης, η δημοσιευμένη ΜΚΔ της Ελλάδας δεν περιλαμβάνει το κόστος μετάβασης στην χώρα, ακόμα και αν η αεροπορική ή ακτοπλοϊκή εταιρεία είναι ελληνική.

Μετά τις αναγκαίες προσαρμογές των ΜΚΔ Ελλάδας και Ισπανίας ώστε τα μεγέθη να είναι συγκρίσιμα, η διαφορά μεταξύ των δύο χωρών περιορίζεται σε € 53,7 (9,8% και 9,0% της Προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ελλάδας και Ισπανίας αντίστοιχα) και μπορεί να αποδοθεί αφενός σε στατιστικές διαφορές (ιδιαίτερα λόγω έλλειψης στοιχείων που θα επιτρέψουν την ακριβέστερη εκτίμηση της ΜΚΔ στην Ισπανία με τρόπο αντίστοιχο με τον τρόπο που εκτιμάται η ΜΚΔ στην Ελλάδα) και, αφετέρου, στο διαφορετικό μίγμα αγορών των επισκεπτών των δύο χωρών. Αν υποθέταμε ότι η Ελλάδα είχε το ίδιο market – mix επισκεπτών με αυτό της Ισπανίας, τότε η προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ελλάδας θα υστερούσε μόλις κατά € 9,8 (1,7% και 1,6% της προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ελλάδας, με μίγμα αγορών Ισπανίας, και Ισπανίας αντίστοιχα) της αντίστοιχης ΜΚΔ της Ισπανίας και αυτό μόνο το 2018 ενώ το 2017 και το 2016 θα ήταν υψηλότερη κατά € 30,8 και € 37,1 αντίστοιχα.

Επιπροσθέτως, το κόστος του αεροπορικού εισιτηρίου από τις παραδοσιακές Ευρωπαϊκές αγορές προς την Ισπανία είναι σημαντικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο προς την Ελλάδα. Αυτό αφενός δίνει ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην Ισπανία, αφετέρου –βάσει της παρόμοιας ΜΚΔ για δαπάνες στην κάθε χώρα– είναι πολύ πιθανόν το συνολικό κόστος για τον Ευρωπαίο τουρίστα να είναι υψηλότερο για ένα ταξίδι στην Ελλάδα απ' ότι για ένα ταξίδι στην Ισπανία. Συνεπώς, δεν τεκμαίρεται η άποψη ότι η Ελλάδα είναι ένας (σχετικά) φθηνός προορισμός για τους Ευρωπαίους συγκριτικά με τους κύριους ανταγωνιστές. Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται ότι η ΜΚΔ της Ισπανίας αυξάνεται σταθερά από το 2016 ενώ της Ελλάδας αυξήθηκε το 2017 και μειώθηκε το 2018.

Από την άλλη πλευρά, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ισπανίας εμφανίζει σαφή ανοδική τάση την περίοδο 2016 – 2018 ενώ αντίθετα η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ελλάδας διακυμάνσεις. Επακόλουθο της εξέλιξης αυτής, είναι η διεύρυνση της διαφοράς μεταξύ Προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ελλάδας και Προσαρμοσμένης ΜΚΔ Ισπανίας την περίοδο 2016 – 2018 κατά +102,8% (από € 26,5 το 2016 σε € 53,7 το 2018). Αξίζει να σημειωθεί πως το Στρατηγικό Σχέδιο Marketing της TURESPAÑA (Ισπανικός Οργανισμός Τουρισμού) εστιάζει στην προσέλκυση αγορών υψηλότερης δαπάνης, αφενός μέσω της προσέλκυσης αγορών long haul – ιδιαίτερα από Ασία – και, αφετέρου, μέσω της αγοράς cosmopolitan.

Εν κατακλείδι,

- Η παρατηρούμενη μείωση της ΜΚΔ τα τελευταία 15 χρόνια περίπου δεν αποτελεί από μόνη της ένδειξη «υποβάθμισης» του ελληνικού τουριστικού προϊόντος αφού κατά κύριο λόγο οφείλεται στην τάση μείωσης της ΜΔΠ διεθνώς και στην προσέλκυση νέων γεωγραφικών και προϊόντικών αγορών (Βαλκάνια, Αν. Ευρώπη και City Break).
- Η σταθερότητα της ΜΗΔ παρά την αύξηση της κίνησης από τις αγορές των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης, που έχουν μειωμένη ΜΗΔ, οφείλεται στο ότι κατά την ίδια περίοδο **αυξήθηκε η ΜΗΔ των παραδοσιακών αγορών μας.**
- Η διαφορά της Προσαρμοσμένης ΜΚΔ (δηλαδή μετρημένης με τον ίδιο τρόπο) μεταξύ Ισπανίας και Ελλάδας, είναι στα όρια των στατιστικών διαφορών. Όμως η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ισπανίας εμφανίζει μια σαφή ανοδική τάση την περίοδο 2016 – 2018 σε αντίθεση με την Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της Ελλάδας που σημειώνει διακυμάνσεις.
- Στην υποθετική περίπτωση που η Ελλάδα είχε το ίδιο μίγμα αγορών με αυτό της Ισπανίας, η Προσαρμοσμένη ΜΚΔ της θα ήταν υψηλότερη της αντίστοιχης της Ισπανίας τα έτη 2016 και 2017 ενώ αντίθετα χαμηλότερη το 2018.

- Η υψηλή συνολική δαπάνη (ανεξαρτήτως του πώς κατανέμεται εντός ή εκτός της χώρας) βασίζεται σε αντίστοιχες προσδοκίες για το επίπεδο ικανοποίησης του επισκέπτη από τις διακοπές του. Συνεπώς, **η στόχευση σε υψηλότερη ΜΚΔ, είτε μέσω της αύξησης της ΜΗΔ είτε της ΜΔΠ, προϋποθέτει τη δημιουργία ενός πιο σύνθετου προϊόντος (πχ που θα συνδυάζει Ήλιο και Θάλασσα με Γαστρονομία και Πολιτιστικές εμπειρίες) με υψηλότερα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Τότε μόνο οι τουρίστες θα έχουν κίνητρο να παρατείνουν τις διακοπές τους και να καταναλώσουν περισσότερες υπηρεσίες.** Η αντίστοιχη στόχευση της Ισπανίας φαίνεται ότι έχει αποδώσει.

Προς την κατεύθυνση αυτή είναι αναγκαίο να υπάρξει:

- **Αποτελεσματική διαχείριση προορισμών** με συγκεκριμένο στρατηγικό σχεδιασμό, συνένωση δυνάμεων και ευρύτερες συνεργασίες, για να μπορέσει μια περιοχή –και κατ’ επέκταση ολόκληρη η χώρα- να αναπτυχθεί σωστά και βιώσιμα και να απολαύσει τα οφέλη της τουριστικής ανάπτυξης.
- **Εκσυγχρονισμός υποδομών** για ενεργειακή επάρκεια, καθαριότητα, επαρκή αστυνόμευση, ενίσχυση υπηρεσιών υγείας, κλπ. ώστε να καλυφθούν απλές καθημερινές βασικές ανάγκες, που καλύπτουν όχι μόνον τις ανάγκες των τουριστών αλλά όλων των πολιτών και κατοίκων της χώρας.

Μόνο έτσι ο ελληνικός τουρισμός θα διατηρήσει την δυναμική του και θα σταθεροποιηθεί σε μια νέα, πιο ώριμη, και μακροχρόνια φάση ανάπτυξης.

Πηγές

- [Τράπεζα της Ελλάδας, Έρευνα Συνόρων 2005 - 2018](#)
- [UNWTO 2017](#)
- [Estadística de Movimientos Turísticos en Frontera y Encuesta de Gasto Turístico \(FRONTUR-EGATUR\) Metodología, INE - Instituto Nacional de Estadística](#)
- [Ακτινογραφία εισερχόμενου τουρισμού 2005 – 2017](#)
- [Ο τουρισμός στην Ελλάδα και στους κύριους ανταγωνιστικούς προορισμούς, 2012 – 2016](#)
- Turespana: [Plan Estrategico de Marketing 2018 -2020](#) και [Plan Estrategico de Marketing 2018 -2020, Anexos](#)

Χρονοσειρές δεικτών και μεγεθών από Έρευνα Συνόρων*, 2005 - 2018

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Αφίξεις (σε χιλ.)	14.388	15.226	16.165	15.939	14.915	15.007	16.427	15.518	17.920	22.033	23.599	24.799	27.194	30.123
Διανυκτερεύσεις (σε χιλ.)	153.440	162.165	161.235	152.596	141.444	140.176	150.978	140.919	160.251	184.789	185.027	190.402	209.855	227.012
Εισπράξεις (σε εκατ. €)	10.730	11.357	11.319	11.636	10.400	9.611	10.505	10.025	11.707	13.005	13.679	12.749	14.202	15.653
Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη (ΜΚΔ) (σε €)	745,7	745,9	700,2	730,0	697,3	640,4	639,5	646,0	653,3	590,2	579,6	514,1	522,3	519,6
Μέση Ημερήσια Δαπάνη (ΜΗΔ) (σε €)	69,9	70,0	70,2	76,3	73,5	68,6	69,6	71,1	73,1	70,4	73,9	67,0	67,7	69,0
Μέση Διάρκεια Παραμονής (ΜΔΠ) (σε ημέρες)	10,7	10,7	10,0	9,6	9,5	9,3	9,2	9,1	8,9	8,4	7,8	7,7	7,7	7,5

Πηγή: ΤΤΕ - Επεξεργασία INSETE Intelligence

*Δεν περιλαμβάνονται στοιχεία κρουαζιέρας

Η παρούσα μελέτη υλοποιήθηκε από το INSETE στο πλαίσιο της Πράξης: «Ενίσχυση της θεσμικής και επιχειρησιακής ικανότητας του ΣΕΤΕ» με κωδικό MIS 5000993, η οποία εντάσσεται στο **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση ΕΣΠΑ 2014-2020”** και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
**Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

www.insete.gr

intelligence@insete.gr

210-3244368